ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะมาร์คุส ออเรลิอุส ในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์

พระอดิศักดิ์ ปุมะ[1]
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง[2]

*(**วันที่รับ:** 6 พ.ย. 2566; **วันที่แก้ไขเสร็จ:** 28 ก.พ. 2567; **วันที่ตอบรับ:** 28 ก.พ. 2567)*

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความนี้คือ การวิเคราะห์ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะมาร์คุส ออเรลิอุส ในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์ ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะของมาร์คุส ออเรลิอุส หมายถึงความเสื่อมถอยหรือความเสื่อมสภาพทางศีลธรรม ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากปัจจัยเชิงลบภายใน หรืออิทธิพลจากเหตุการณ์ภายนอก ที่ทำให้สูญเสียค่านิยมและหลักการที่แท้จริงไป ซึ่งจะนำมาสู่ชีวิตที่ไม่กลมกลืน

ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณปรากฏได้ในหลายวิธี เมื่อเรายอมจำนนต่ออารมณ์ลบ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความกลัว หรือความอิจฉา ซึ่งจะทำให้จิตใจขุ่นมัวและขัดขวางการคิดอย่างมีเหตุผล หรือเกิดขึ้นจากการที่คนเรามีพฤติกรรมในทางที่เลวร้าย เช่นวิถีสุขนิยม บริโภคนิยม การกระทำที่ตอบสนองความพึงพอใจหรือตัณหามากจนเกินไป หรือการกระทำที่ผิดศีลธรรม ไม่ยุติธรรม ไม่ซื่อสัตย์ มุ่งร้ายต่อผู้อื่น นอกจากนี้ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณ เกิดจากเหตุการณ์ภายนอกได้เช่นกัน เช่นสังคมวัตถุนิยม ทำให้คนเราเกิดความโลภและการยึดติดกับวัตถุภายนอก ไม่รู้จักยับยั้งควบคุมตนเอง การใช้ชีวิตอย่างไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่สอดคล้องกับคุณธรรมและหลักเหตุผล โดยอิทธิพลเหล่านี้จะทำให้คนเราไขว้เขวไปจากค่านิยมและหลักการที่แท้จริง คือสูญเสียศีลธรรมและเหตุผล ทำให้จิตวิญญาณเสื่อมถอยลง นำไปสู่ความวุ่นวายภายใน ความไม่พึงพอใจกับตนเอง จนกระทั่งสูญเสียความกลมกลืนกับระเบียบชีวิตและธรรมชาติในที่สุด

เพื่อป้องกันความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณ มาร์คุสเสนอให้ปลูกฝังคุณธรรม คือปัญญา ความกล้าหาญ ความยุติธรรม และการควบคุมตนเอง โดยปรับการกระทำให้สอดคล้องกับเหตุผลและคุณธรรมอย่างสม่ำเสมอ ไม่ยอมจำนนต่ออารมณ์โลภ โกรธ กลัว หรืออิจฉา และไม่ยึดติดกับสิ่งภายนอก เพื่อไม่ให้เหตุการณ์ภายนอกเข้ามามีอิทธิพลหรือส่งผลกระทบต่อสภาวะภายในหรือจิตวิญญาณ

คำสำคัญ: มาร์คุส ออเรลิอุส ออสการ์ ไวลด์ จิตวิญญาณ บริโภคนิยม

[1] นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อีเมล: pumaadisak44@gmail.com
[2] ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อีเมล: somwang.k@cmu.ac.th

Concept of Soul Degradation in Marcus Aurelius' Perspective in Oscar Wilde's Literary Works

Phra Adisak Puma

Assistant Professor Dr.Somwang Kaewsufong

*(**Received:** November 6, 2023; **Revised:** February 28, 2024; **Accepted:** February 28, 2024)*

Abstract

This article is an attempt to analyze The concept of soul degradation in Marcus Aurelius' perspective in Oscar Wilde's literary works. The study found that concept of soul degradation in Marcus Aurelius' perspective means that decline or moral deterioration. This may arise from internal negative factors or influence from external events that causes to lose one's true values and principles which will lead to a life that is not in harmony.

The degradation of soul manifests itself in different ways. From within, it occurs when people succumb to negative emotions such as greed, anger, fear, or jealousy. This clouds one's mind and prevents rational thinking. Or it occurs when people focus their actions in a bad wa such as hedonism and consumerism. An action that satisfies excessive satisfaction or lust or actions that are immoral, unfair, dishonest, and malicious towards others. These things erode morality and destroy one soul. In addition, the degradation of soul is caused by external events as well that is outside influences which distort the inside such as a consumerist society causes people to become greedy and attached to external objects including neglecting self-control and living life not in accordance with nature that is, inconsistent with virtue and reason. These influences can distract us from principles and true values. it eventually causes soul degradation which will leads to inner turmoil, dissatisfaction with oneself, Eventually, one will lose harmony with the order of life and nature.

To prevent the degradation of soul, Marcus believes that one should cultivate virtue, namely wisdom, courage, justice, and self-control thereby constantly adjusting our actions to be consistent with reason and virtue, not succumbing to the negative emotions such as greed, anger, fear, or jealousy, and not clinging to external things. By this, one can prevent external circumstances influencing or affecting the inner state or soul.

Keywords: Marcus Aurelius, Oscar Wilde**,** Soul**,** Consumerism

บทนำ

หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง โลกทุนนิยมมีชัยเหนือสังคมนิยม ทำให้ประเทศส่วนใหญ่ของโลกขับเคลื่อนโดยระบบประชาธิปไตยแบบทุนนิยม โดยมีชาติอเมริกันคอยชี้นำโลกใบใหม่นี้ ชาติทุนนิยมได้กระจายสินค้าออกสู่นอกดินแดน จนในที่สุดผลิตภัณฑ์ทั้งหลายก็กลายเป็นสิ่งที่คอยควบคุมชีวิตประจำวันของคนเรา (Benjamin Brownig, 2013, pp.33-37)

การที่เศรษฐกิจทุนนิยมสมัยใหม่จะอยู่รอดต่อไปได้นั้น จะต้องเพิ่มการผลิตให้มากยิ่งขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และในขณะเดียวกันจะต้องมีผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เช่นกัน มิฉะนั้นอุตสาหกรรมและผู้ลงทุนก็จะล้มละลาย เพื่อป้องกันหายนะนี้จึงต้องทำให้มั่นใจว่าผู้คนจะยังคงซื้อหาสินค้าเหล่านี้ต่อไป ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดหลักการแบบใหม่ขึ้นมา ที่เรียกกันว่าบริโภคนิยม (Consumerism) (Yuval Noah Harari, 2018, p.474) ในประเด็นดังกล่าว “ลัทธิบริโภคนิยมมองว่า ยิ่งบริโภคผลผลิตและบริการต่าง ๆ มากเท่าไหร่ก็ยิ่งเป็นเรื่องดีมากเท่านั้น จึงกระตุ้นให้ผู้คนเอาใจตัณหาตัวเอง ปรนปรอตัวเอง และแม้แต่ฆ่าตัวเองอย่างช้า ๆ ด้วยการบริโภคมากจนเกินไป ความประหยัดจึงเป็นประหนึ่งโรคที่จำเป็นต้องรักษา” (Yuval Noah Harari, 2018, p.475) จะเห็นได้ว่า บริโภคนิยมสนับสนุนให้ผู้คนเอาตัณหาของตัวเอง ความมัธยัสถ์คือความโง่เขลา ยิ่งตอบสนองความอยากได้มากเท่าไหร่ก็ยิ่งดีเท่านั้น

การช็อปปิงกลายเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เพื่อตอบสนองต่อความปรารถนาเพียงชั่ววูบ เป็นอะไรที่ผู้คนจำเป็นต้องทำ ใครก็ตามที่ท้าทายแนวคิดนี้จะถูกตราหน้าว่า สติไม่ดี และจะถูกกล่าวหาว่าไร้ศีลธรรม หลีกหนีจากสังคม (Annie Leonard, 2010, p.279) ส่วนผู้ที่ช็อปปิงบ่อยก็คือคนดีและมีความสุข เขาต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อจ่ายเงินให้กับผลิตภัณฑ์หรือบริการเหล่านั้น เป็นประหนึ่งวงจรที่ดิ่งลงเหว ผลจากปัญหาบริโภคนิยมนี้ ทำให้อัตราการเกิดโรคอ้วนสูงเป็นประวัติการณ์ การฆ่าตัวตายสูงขึ้น ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าที่เข้ารับการรักษาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การใช้จ่ายที่เกินตัวทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้น ทำให้รายได้ไม่เท่าเทียม เกิดความยากจน การขาดแคลนอาหาร (Annie Leonard, 2010, p.285)

การพัฒนาอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ในด้านหนึ่งแม้ว่ามาตรฐานการครองชีพทางวัตถุหรือปัจจัยภายนอกอาจได้รับการปรับปรุงในระดับที่ดีขึ้นมาก แต่ในอีกด้านหนึ่งมาตรฐานทางจิตวิญญาณกลับไม่ได้รับการปรับปรุงตามไปด้วย ดังนั้น จิตวิญญาณของคนจำนวนมากจึงไม่อยู่ในสภาวะที่มั่นคง และจากการที่วัฒนธรรมทุนนิยมบริโภคนิยมมีอิทธิพลมากยิ่งขึ้นนี้ ทำให้คนจำนวนมากมีวิถีชีวิตแบบสุขนิยม (Hedonism) เอาความต้องการตนเองเป็นที่ตั้ง ปลูกฝังค่านิยมในการบูชาวัตถุ (Materialism) เพื่อให้ได้สินค้ามาครอบครองให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ต้องการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย โดยเชื่อว่าเป็นหนทางสู่ความสุขและความสำเร็จ เกิดความโลภ และอิจฉากัน ไม่รู้จักอดกลั้น กลายเป็นคนไม่ซื่อสัตย์ กระทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม ทำให้ความขัดแย้งกันและกันทวีความรุนแรงขึ้น ทุกวันนี้ความเลวร้ายต่าง ๆ เป็นผลมาจากจิตวิญญาณที่เสื่อมถอย (Junhoug Tang & Wei Zhang, 2013, p.4)

ผู้วิจัยเห็นว่าค่านิยมที่ปลูกฝังกันในทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมในการบริโภค การบูชาวัตถุ หรือสุขนิยม นับเป็นปัญหาทั้งสิ้น ที่สำคัญคือเป็นปัญหาที่ปรากฏมาแล้วในหลายยุค เช่นยุควิกตอเรีย อันเป็นยุคที่ประเทศอังกฤษมีความมั่งคั่ง อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าในทางการค้าและอุตสาหกรรม ผู้คนต่างแสวงหาอำนาจเกียรติยศและความมั่งคั่ง หมกมุ่นกับความเจริญด้านวัตถุ โดยไม่คำนึงถึงความเจริญทางจิตใจ ซึ่งนำไปสู่ความเสื่อมทรามของสังคมในที่สุด (วิทย์ ศิวะศริยานนท์, 2541, น.147-148) และในยุคนี้จะเห็นได้ชัดเจนที่สุดในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะมาร์คุส ออเรลิอุส ในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์ เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณ และนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักถึงสภาพความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณ และเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณต่อไป

วรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์

ออสการ์ ไวลด์ (Oscar Wilde, 1854-1900) นักเขียนคนสำคัญชาวไอริช ที่มีชื่อเสียงในศตวรรษที่ 19 เป็นทั้งนักเขียนบทละคร นวนิยาย บทกวี และเรียงความ งานส่วนใหญ่ของไวลด์ยังคงได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบันและยังคงโดดเด่นในโลกวรรณกรรม งานวรรณกรรมของออสการ์ ไวดล์ มีทั้งนวนิยายและบทละคร ส่วนเรื่องสั้น เทพนิยาย และบทกวีของไวลด์มีความสำคัญน้อยกว่า และเกี่ยวข้องกับประเด็นความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณน้อยกว่าด้วย ในนวนิยายเรื่อง The Picture of Dorian Grey (1890) ได้รับการวิจารณ์ว่าเป็นนวนิยายที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากแห่งศตวรรษที่ 19 โดยผลงานเรื่องนี้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความเสื่อมถอยทางจิตวิญญาณ ความเสื่อมถอยทางจิตวิญญาณของโดเรียนเกิดขึ้นเมื่อเขาปรารถนาที่จะคงความเยาว์และความมีเสน่ห์ “. . . หากข้าจะดูหนุ่มตลอดไปแต่รูปภาพแก่ลงแทน ถ้าได้เช่นนั้นข้ายินดีแลกทุกอย่าง ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่ข้าจะสละให้ไม่ได้ ข้าจะแลกมันกับวิญญาณของข้า” (Oscar Wilde, 2001, p.28)

โดเรียนใช้ชีวิตแบบสุขนิยม แสวงหาสิ่งสวยงามและความรื่นรมย์โดยที่ไม่สนใจศีลธรรม มีพฤติกรรมที่เห็นแก่ตัว หลอกลวง เย่อหยิ่ง ชั่วร้าย กลายเป็นคนเจ้าเล่ห์และทารุณ ทำทุกวิธีเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตัวเองต้องการ โดยไม่สนใจว่าดีหรือเลว จมปลักอยู่กับการมีชีวิตที่ไร้ศีลธรรมและทำลายจิตวิญญาณ แต่จิตวิญญาณไม่อาจแยกออกจากเขาได้ เขาต้องการทำลายจิตวิญญาณที่เสื่อมถอยของตัวเองที่อยู่ในภาพ แต่การทำลายจิตวิญญาณกลับส่งผลทำให้เขาต้องจบชีวิตลงพร้อมกับรอยชราที่ตัวเองเกลียด

ในบทละครทั้งสี่เรื่องของไวลด์ได้วิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นสูงในยุคสมัยวิกตอเรียตอนปลาย ซึ่งเป็นยุคที่จักรวรรดิอังกฤษแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างไกล พระนางวิกตอเรียกลายเป็นจักรพรรดินีแห่งอินเดียในปี ค.ศ 1876 อังกฤษในยุควิกตอเรียมีความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรืองเป็นประวัติการณ์ (B.B. Jain, 2017, p.60) ยุคนี้มีการค้นพบสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ทางวิทยาศาสตร์ วิทยาการความรู้ต่าง ๆ ก้าวหน้า พร้อมกับ

อุตสาหกรรมที่เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันชาววิกตอเรียก็เคร่งครัดในจารีตประเพณีและค่านิยมที่มีมาแต่อดีต

ออสการ์ ไวลด์ วิจารณ์ชนชั้นสูงด้วยเหตุผลหลักที่ว่า พวกเขาเสแสร้งมาทั้งชีวิต พวกขุนนางแสร้งทำเป็นเคร่งครัดในเรื่องศีลธรรม แม้ว่าพวกเขาจะเสื่อมทรามอย่างมากก็ตาม ความเสแสร้งอาจปรากฏได้หลายรูปแบบ การสนใจรูปลักษณ์ภายนอกและความมั่งคั่ง การสวมหน้ากากเข้าหากัน โดยเฉพาะในบทละครเรื่อง The Importance of Being Earnest (1895) แสดงให้เห็นถึงปัญหาของสังคมในยุควิกตอเรียอย่างชัดเจน ไวลด์ได้เผยให้เห็นถึงภาพความหน้าซื่อใจคดของชนชั้นสูงที่มีพฤติกรรมในลักษณะเสื่อมโทรม ชาววิกตอเรียสูญเสียจิตวิญญาณของความซื่อสัตย์ โดยจิตวิญญาณนี้ถูกแทนที่ด้วยความหน้าซื่อใจคด (Ahmad Naufal, 2013, p.43)

ในบทละครสามเรื่องที่เหลือคือ Lady Windermere's Fan (1892), A Woman of No Importance (1893) และ An Ideal Husband (1895) ออสการ์ ไวลด์ ได้เสียดสีสังคมวิกตอเรียตอนปลายทั้งในเรื่องของ สุขนิยม บริโภคนิยม และการละทิ้งจารีตประเพณี ข้อจำกัดและการกดขี่สังคมของชนชั้นสูง ไวลด์ยังได้วิพากษ์วิจารณ์บรรทัดฐานสังคม ความคาดหวัง เหน็บแนมทัศนคติทางศีลธรรมของชนชั้นสูง เผยให้เห็นถึงการแบล็กเมล์และการทุจริตทางการเมือง อีกทั้งยังได้ตีแผ่ปัญหาของสังคมชนชั้นสูงและการจัดการกับประเด็นทางศีลธรรมที่ซับซ้อนด้วยวิธีเชิงขบขัน

ทัศนะของมาร์คุส ออเรลิอุส

มาร์คุส ออเรลิอุส (Marcus Aurelius, 121-180) เป็นนักปรัชญาสโตอิกคนสุดท้าย “เป็นสัญลักษณ์อันโดดเด่นของปรัชญาสโตอิก” (William B. Irvine, 2009, p.60) นักประวัติศาสตร์ Edward Gibbon กล่าวว่า มาร์คุสเป็นจักรพรรดิองค์สุดท้ายในบรรดาห้าจักรพรรดิที่ดีที่สุดของโรมัน โดยอีกสี่พระองค์คือ Nerva, Trajan, Hadrian และ Antoninus ซึ่งปกครองตั้งแต่ปี ค.ศ 96-180 ซึ่งเป็นช่วงที่ประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันรุ่งเรืองมากที่สุด (William B. Irvine, 2009, p.58) และในช่วงดังกล่าว นักประวัติศาสตร์ W. E. H. Lecky แห่งศตวรรษที่ 19 กล่าวว่า *“รัฐบาลที่ดีที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งไม่มีระบอบกษัตริย์ (Monarchy) อื่นใดเทียบได้ จักรพรรดิแต่ละพระองค์ที่ขึ้นครองราชย์ในช่วงเวลานั้นสมควรได้รับการจัดให้อยู่ในกลุ่มผู้ปกครองที่ดีที่สุดเท่าที่เคยมีมา”* (William Edward Hartpole, 1955, p.292) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมาร์คุสเป็นตัวอย่างที่หาได้ยากยิ่งในบรรดากษัตริย์นักปรัชญา

บันทึกส่วนพระองค์ที่สะท้อนมุมมองของชีวิตและหลักคำสอนปรัชญาสโตอิก Meditations เล่มที่สอง มาร์คุสสรุปสิ่งที่ทำให้จิตวิญญาณเสื่อมถอยไว้ว่า จิตวิญญาณของมนุษย์จะเสื่อมถอยเนื่องจากไม่ดำเนินชีวิตตามวิถีแห่งธรรมชาติ ไม่แยแสต่อผู้อื่น มุ่งร้าย จิตใจถูกครอบงำด้วยความโกรธ สยบต่อตัณหา สยบต่อความสุขและความทุกข์ หน้าไหว้หลังหลอก ทั้งกล่าวและกระทำการที่จอมปลอม (Marcus Aurelius, 1887, p.30) ซึ่งทั้งหมดนี้จัดอยู่ในสามข้อหลักคือ ไม่รู้จักควบคุมการรับรู้ ไม่กำกับการกระทำ และไม่ตั้งความปรารถนาให้สอดคล้องกับธรรมชาติ

ทฤษฎีสามข้อของมาร์คุส ออเรลิอุส

ทฤษฎีสามข้อของมาร์คุส ออเรลิอุส (Marcus Aurelius) ถือเป็นแนวคิดหลักที่ปรากฏแทบจะตลอดทั้งเล่มในบันทึก Meditations โดยมีโครงสร้างหรือทฤษฎีสามข้อของชีวิตดังนี้คือ

1. การรับรู้	ความสามารถในการรับรู้	ตามความเป็นจริงและถูกต้อง
2. การกระทำ	ธรรมชาติของมนุษย์	ความยุติธรรมและเห็นแก่ผู้อื่น
3. ความปรารถนา	ธรรมชาติสากล	ยิมยอมต่อโชคชะตา

จากการวิเคราะห์พบรูปแบบไตรภาคนี้บ่อยครั้งตลอดบันทึกการใคร่ครวญของมาร์คุส ออเรลิอุส ดังจะได้จากอ้างอิงบางส่วนที่ปรากฏในบันทึกดังต่อไปนี้

ทุกที่และทุกขณะขึ้นอยู่กับเจ้า

- จงเลือกน้อมใจยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น (3)
- จงปฏิบัติต่อผู้อื่นที่อยู่ตรงหน้าอย่างยุติธรรม (2)
- จงถนอมกล่อมเกลาความนึกคิด อย่าให้สิ่งผิดแผกเล็ดลอดกล้ำกราย (1) (VII, 54)[1]
- ทัศนะ ณ ปัจจุบันตั้งอยู่ด้วยความเข้าใจ (1)
- การกระทำ ณ ปัจจุบันมุ่งเพื่อรับใช้ส่วนรวม (2)
- นิสัยใจคอ ณ ปัจจุบันพึงใจกับชะตาที่มาสู่เจ้าแม้มิอาจกำหนดได้เอง (3) (IX, 6)
- สลายความคิดฟุ้ง (phantasia) (1)
- หยุดแรงกระตุ้นต่อการกระทำ (horme) (2)
- กำจัดความปรารถนา (orexis) (3) ตั้งจิตรู้ให้มั่นในกำกับมันเอง (IX, 7)

นอกจากนี้ บางครั้งมาร์คุสบันทึกไว้เพียงแค่สองข้อหรือแม้แต่ข้อเดียวก็มี ดังที่ปรากฏเช่นในบันทึกใน (IV, 22) กล่าวว่า “เลิกเคว้งคว้าง ดำเนินทุกอย่างตามคลองธรรม รับรู้ทุกอย่างตามที่มันเป็น” หรือในบันทึก (X, II, 3) กล่าวไว้ว่า “พึงพอใจกับสองสิ่ง: บรรลุผลการกระทำในปัจจุบันด้วยความยุติธรรม และรักชะตากรรมที่ได้รับจัดสรรให้เขาที่นี่และเดี๋ยวนี้”

ทัศนะทั้งสามนี้ถือเป็นกุญแจสำคัญในบันทึกการใคร่ครวญ (Meditations) ของมาร์คุส ออเรลิอุส เนื่องจากหลักการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานั้น มีการตกผลึกอยู่ในบันทึกแทบจะตลอดเล่ม โดยจะได้อธิบายแยกในแต่ละข้อดังต่อไปนี้

[1] มาร์คุส ออเรลิอุส [เมื่อจักรพรรดิพินิจชีวิต] (ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย, ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์โอ้มายก้อด.

1. ด้านการรับรู้

นักปราชญ์จะไม่ตัดสินภาพที่ปรากฏขึ้นในทันที ซึ่งทำให้จิตวิญญาณของเขาเลวร้ายลง (Pierre Hadot,1998, p.102) ข้อความนี้แสดงความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างภาพ (phantasia) หรือเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้น กับอีกอย่างหนึ่งคือการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านั้นว่า มันดีหรือไม่ดี เช่นคำว่า ‘สิ่งที่เกิดขึ้นมันแย่’ คำนี้มีการแสดงผลสองครั้งคือ ‘สิ่งที่เกิดขึ้น’ กับคำว่า ‘มันแย่’ ถึงคนเราจะไม่สามารถทำอะไรกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ แต่สามารถรับรู้ได้ว่ามัน ‘แย่หรือไม่แย่’ และบ่อยครั้งคำว่าแย่ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ภายนอก แต่อยู่ในจิตใจที่เป็นอคติของคนเรา ดังนั้นการรับรู้ที่ถูกต้องคือการที่ไม่ไปมีอคติกับสิ่งที่เกิดขึ้นว่าแย่นั่นเอง

มาร์คุสกล่าวไว้ในบันทึก (VIII, 29) ว่า “กำจัดความฟุ้งเฟื่องออกไป” โดยย้ำกับตนเองว่า “ขึ้นกับตัวข้านั่นแลที่จะปลดเปลื้องวิญญาณจากความเลว ความอยาก ความสับสน จงมองทุกสิ่งให้กระจ่าง รับมือมันอย่างเหมาะสม. .” หรืออย่างใน (VIII, 40) “ตัดอคติต่อสิ่งที่สร้างความเจ็บปวดต่อเจ้าออกไปเสีย” หรือใน (VIII, 48) “อย่าปรุงแต่งการรับรู้ในแวบแรก เช่นคนรายงานเรื่องมีพูดถึงตัวเจ้า เนื้อความเช่นไร หยุดไว้แค่นั้น ไม่ต้องทุกข์ร้อน ครั้งเห็นว่าบุตรข้าป่วย ก็เห็นเช่นนั้น ปรุงแต่งว่าเขาจะตายนั้นหาไม่ ให้อยู่กับการรับรู้ในแวบแรก อย่ากะเก็งเอาเอง ไม่มีสิ่งใดเกิดแก่เจ้า. . .”

นอกจากจะไม่ตัดสินแล้ว เราต้องมองให้เห็นอย่างชัดเจนถึงสภาพที่แท้จริงของสิ่งที่เกิดขึ้น มองให้ทะลุถึงแก่นแท้ของมัน ไม่ใช่เพียงเปลือกนอกที่ห่อหุ้มความเป็นจริงเอาไว้ ด้วยการแยกส่วนต่าง ๆ ออกจากสภาพที่ประกอบกันขึ้น เพื่อไม่ให้การรับรู้ถูกบิดเบือน ดังที่มาร์คุสบันทึกไว้ว่า “พึงกำหนดรู้รูปหรือแบบแผนของสิ่งที่จิตใจสัมผัสรู้ให้แน่ชัด เลาะเปลือกออกและมองที่แก่นธรรมชาติ . . .” (III, 11)

มาร์คุสให้ตัวอย่างเกี่ยวกับความหมายของการจำกัดการรับรู้และพิจารณาให้เห็นถึงแก่นแท้นี้ ดังที่ปรากฏในบันทึก (VI,13) ว่า “เมื่ออยู่ต่อหน้าภัตตาหารเต็มสำรับ เจ้าอาจตรองว่า นี่คือศพของปลา นี่คือศพของนก ศพของหมู เมรัยชั้นดีนี้คือน้ำคั้นจากพวงองุ่นเน่า อาภรณ์พิลาสสีม่วงนี้คือขนแกะโชกด้วยเลือดหอยทะเล การเสพสังวาสคือการเสียดสี บีบรัดและหลั่งออกมา จงพิจารณาเยี่ยงนี้เพื่อลงลึกไปถึงเบื้องลึกของสรรพสิ่ง ผ่าให้เห็นถึงแก่นที่แท้จริง . . . ไม่ว่าสิ่งนั้นจะน่าเชื่อสนิทใจเพียงไร จงปอกเปลือกมันเสีย เพื่อที่จะสามารถเห็นถึงแก่นที่จริงของมัน”

โดยทั่วไปแล้วคนเรามักจะมีอคติหรือใส่มายาภาพที่เป็นเปลือกนอกเข้าไปผสมผสานกับความเป็นจริงจนดูประหนึ่งเป็นอันเดียวกัน ไม่ว่าจะโดยความเคยชิน ภายใต้อิทธิพลของอคติทางสังคม หรือจากกิเลสตัณหา แต่มาร์คุสมองว่า นั่นเป็นการรับรู้ที่ไม่ถูกต้องและบิดเบือน การที่จะรับรู้อย่างถูกต้องได้นั้น คนเราจะต้องมองให้เห็นถึงความเป็นความจริงที่เป็นแก่นแท้ของสิ่งต่าง ๆ ด้วยการเลาะเปลือกเพื่อเข้าถึงเนื้อแท้อย่างปรุโปร่ง

2. ด้านการกระทำ

เนื่องจากคนเราเป็นส่วนหนึ่งขององค์รวม การกระทำที่ถูกต้องคือการรับใช้องค์รวม หรือมนุษยชาติ การเกลียดชังคนอื่นก็เหมือนกับการทำร้ายส่วนใดส่วนส่วนหนึ่งขององค์รวม ซึ่งนั่นจะมีผลกระทบกับเราในที่สุด ดังที่มาร์คุสกล่าวว่า “สิ่งใดที่ไม่ก่อผลดีต่อรังผึ้ง ก็ไม่เป็นผลดีต่อตัวผึ้งด้วยเช่นกัน” (VI, 54)

บรรทัดฐานของมนุษย์จะต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ ธรรมชาติของเผ่าพันธุ์มนุษย์คือเหตุผลซึ่งทุกคนมีเหมือนกัน นี่เป็นบรรทัดฐานเฉพาะ ซึ่งเป็นพื้นฐานข้อผูกมัดที่ชัดเจน ตราบเท่าที่เราเป็นส่วนหนึ่งของเผ่าพันธุ์มนุษย์ เราจึงจะต้อง 1. ทำหน้าที่เพื่อรับใช้ส่วนรวม 2. รักมนุษย์ทุกคน เนื่องจากเราทุกคนเป็นส่วนหนึ่งในองค์รวม

มาร์คุสเน้นย้ำถึงประเด็นนี้ ดังปรากฏในบันทึก (VIII, 23) ว่า “ข้าทำอะไรหรือ เชื่อว่าทำประโยชน์แก่มนุษย์ . . .” ในบันทึก (IX, 31) กล่าวไว้ว่า “สงบต่อทุกสิ่งที่มาจากเหตุภายนอก ยุติธรรมในทุกการกระทำที่มาจากภายใน นั่นคือ ขับเคลื่อนและกระทำเพื่อส่วนรวม เพราะนั่นจะสอดคล้องกับธรรมชาติของเจ้า” มาร์คุสมองว่า เป้าหมายของการกระทำจะต้องเป็นประโยชค์ต่อองค์รวมคือสังคมและชุนชน และการกระทำนั้นจะต้องยุติธรรมด้วย นี้เป็นการกระทำที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และสิ่งที่สอดคล้องกับธรรมชาติถือว่าดี ส่วนสิ่งที่ตรงกันข้ามกับธรรมชาติถือว่าไม่ดี

มาร์คุสเมตตาและเห็นใจในความเจ็บป่วยและความเสื่อมโทรมของจิตวิญญาณที่ขัดกับเจตจำนง (will) ของพวกเขา ดังปรากฏในบันทึก (VII,63) ว่า “ไม่มีวิญญาณใด ที่ใฝ่การพรากไปจากความจริง ปราชญ์ท่านกล่าว นี่ก็ถูกแท้เทียว รวมไปถึงครรลองคลองธรรม การควบคุมตน ความเมตตากรุณา และคุณความดีอย่างอื่น จงระลึกให้ขึ้นใจอย่างที่สุด นี่จะช่วยให้เจ้าปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างอ่อนโยนยิ่งขึ้น”

หรือในบันทึกเล่มที่ 11 บทที่ 18 (XI,18,4-5) ที่ว่า “หากการกระทำของพวกเขาถูกต้อง เจ้าก็ไม่อาจไปถือโทษโกรธเขาได้ หากว่าเขากระทำผิดก็เป็นเพราะละเลยและพลั้งพลาด ไม่มีวิญญาณใดดอกที่ละทิ้งความจริง การจงใจปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไม่เหมาะสมก็อย่างหมายทำ. . .”

หากมีผู้กระทำผิดต่อเรา เราสามารถชี้แนะให้กับพวกเขาได้ โดยแจ้งข้อผิดพลาดของพวกเขาเสีย แต่ที่ไม่ควรทำอย่างยิ่ง คือการถือโทษหรือโกรธเคืองเขา ดังที่บันทึกใน (IX, 42) กล่าวไว้ว่า “ถอนพิษความเหี้ยมเกรียมด้วยความกรุณา . . .” หรือใน (VII, 22, 1-2) “คุณสมบัติเฉพาะของมนุษยชาติคือ การรักแม้กระทั่งผู้ที่ทำผิดพลาด ความรู้สึกเช่นนี้จะเกิดขึ้นหากเจ้าตระหนักว่า คนเราล้วนเป็นวงค์วานว่านเครือกัน และพวกเขากระทำความผิดพลาดไปด้วยความไม่รู้ และขัดต่อความตั้งใจของพวกเขา”

ดังนั้นการกระทำที่ถูกต้อง จะต้องมีเป้าหมายอยู่ที่ความรักในเพื่อนร่วมโลก โดยที่ไม่มีข้อยกเว้น เหตุผลของการกระทำของมนุษย์จะเปิดเผยว่า แรงจูงใจในการกระทำของคนเราคือความรักต่อผู้อื่น เนื่องจากความรักดังกล่าวจะถูกหลอมรวมเข้ากับแรงกระตุ้นที่อยู่ลึกที่สุดในธรรมชาติของมนุษย์

3. ด้านความปรารถนา

เป้าหมายของการรักษาจิตวิญญาณไม่ให้เสื่อมถอยคือ ความปรารถนาที่มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ 1. การปฏิเสธที่จะปรารถนาสิ่งใดก็ตามที่อยู่นอกเหนือจากสิ่งที่ธรรมชาติประสงค์ 2. ความปรารถนาจะทำในสิ่งที่เป็นธรรมชาติประสงค์ให้เราทำ ดังที่มาร์คุสกล่าวไว้ว่า “หนึ่ง ไม่มีสักสิ่งดอกที่บังเกิดขึ้นแก่เจ้า จะไม่สอดคล้องกับธรรมชาติแห่งองค์รวม สอง ความสามารถที่จะเว้นจากการละเมิดทวยเทพาและวิญญาณแห่งเจ้านั้นขึ้นกับเจ้าเอง ใครก็ไม่อาจบังคับเราให้ทำกรรมนี้ได้เลย” (V, 10)

คนเรามักปฏิเสธสิ่งที่เป็นพื้นฐานของธรรมชาติ หรืออีกทางหนึ่งคือปรารถนาในสิ่งที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ เช่นไม่ต้องการตาย มาร์คุสมองว่าความตายเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของสสารเท่านั้นเอง “ตาย แต่ไม่สาบสูญ คงดำรง ผันแปร แตกเป็นอณูย่อย กล่าวคือเป็นธาตุที่ประกอบสร้างจักรภพและตัวเจ้า เปลี่ยนสภาพ โดยไม่รู้บ่นครวญ” (VIII, 18)

ความปรารถนาที่ถูกต้องอีกนัยหนึ่งคือ การอบกอดชะตากรรมของตัวเอง ปรารถนาในสิ่งที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ต้องการให้เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ดังคำว่า ‘Amor fati’ ภาษากรีกที่แปลว่า ‘รักในโชคชะตา’ มาร์คุสบันทึกไว้ว่า “โอ้จักวาล อะไรก็ตามที่ท่านเห็นด้วย ข้าน้อยเองก็เห็นด้วยกับมันเช่นกัน” หรือในในบันทึก (VII, 57) กล่าวว่า “รักทุกสิ่งที่เกิดขึ้นและชะตาอันปั่นหมุนเพื่อถักทอเจ้า ไม่มีอะไรเหมาะสมกว่านี้อีกแล้ว”

แม้ว่าสิ่งที่คนเราประสบจะดูเลวร้าย ตามทัศนะของมาร์คุส เขาผู้นั้นพึงยอมรับมันประหนึ่งว่าไม่มีอะไรดีกว่านี้อีกแล้ว หรือยอมรับมันประหนึ่งที่แพทย์มอบยาขมให้กินหรือสั่งให้ทำในสิ่งที่ไม่ชอบใจ แต่เราก็ต้องทำ เพราะเป็นหนทางสู่สุขภาพที่ดีขึ้น มาร์คุสเรียกสิ่งนี้ว่า การนำความตั้งให้เข้ากับความเป็นจริง โดยใช้การเปรียบเทียบทุกสิ่งที่เกิดขึ้นกับเราเหมือนแพทย์ที่สั่งอะไรมาให้เรา “แพทย์สั่งนั้นสั่งนี้ ไม่ว่าจะอาบน้ำเย็นหรือเดินเท้าเปล่า เช่นเดียวกับธรรมชาติ ที่สั่งให้เราป่วย เสียแขนขา หรือทุกข์ระทม คำสั่งของแพทย์คือการกำหนดให้เหมาะสมกับสุขภาพของเรา ส่วนคำสั่งของธรรมชาติ เหมือนกับนักก่อสร้างที่วางก้อนหินลงบนพีระมิดอย่างเหมาะสมและถูกที่ถูกทางเป็นหนึ่งเดียว ฉะนั้นแล้ว จงพอใจยอมรับทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเหมือนเป็นคำสั่งของแพทย์เถิด แม้จะดูสาหัสก็ตามที แต่ก็ต้องยอมรับมันด้วยความหวังว่าเป็นหนทางแห่งการรักษาธรรมชาติไม่มีทางประทานสิ่งที่ไร้ประโยชน์มาสู่บรรดาผู้ที่อยู่ใต้บงการหรอก” (VIII, 18)

ลักษณะความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณที่ปรากฏในวรรณกรรมของออการ์ ไวลด์

ความเสื่อมถอยด้านการรับรู้

การรับรู้ที่ถูกต้องนั้นคือการเห็นความจริงของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่รับรู้เพียงสภาวะภายนอกที่เป็นเสมือนกับเปลือกของความจริงหรือเป็นมายาภาพที่ห่อหุ้มสัจธรรมไว้ ปอกเปลือกสภาวะภายนอกออกเสียหรือไม่ก็มองให้ทะลุถึงแก่นแท้ของมัน เพื่อไม่ให้สิ่งภายนอกนอกหลอกลวง และทำให้ยึดติดกับมัน อย่างที่มาร์คุสพยายามมองอาหารเต็มสำหรับว่า เป็นศพของสัตว์ เหล้าองุ่นชั้นดีคือผลไม้เน่า เสื้อผ้าสวยหรูคือขนแกะโชกด้วยเลือด (VI, 13) เราจะต้องพิจารณาถึงเนื้อแท้ของสรรพสิ่งเช่นนี้ โดยเอาอารมณ์ความรู้สึก ความกลัว การปรุงแต่ง และอคติออกไปจนหมด กระทั่งเหลือเพียงความจริงให้รับรู้

ความความเสื่อมถอยด้านการรับรู้จะเกิดขึ้นทันที เมื่อคนเราเอาความรู้สึกและอคติไปปนกับสิ่งที่ปรากฏเกิดขึ้น ดังใน The Importance of Being Earnest เลดี้แบร็กเนลล์ตัดสินทุกอย่างด้วยความรู้สึกและอคติส่วนตัว มั่นใจว่ามุมมองของตัวเองต่อสังคม การแต่งงาน ศาสนา ความตาย ถูกต้องไปเสียทั้งหมด ทั้งที่ความจริงแล้วสิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงอคติของหล่อน และการที่หล่อนตัดสินทุกอย่างด้วยอคติ ทำให้เหตุผลของหล่อนถูกบิดเบือน และทำให้หล่อนรับรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างไม่ถูกต้อง และการรับรู้ที่ไม่ถูกต้องนี้เองทำให้หล่อนกลายเป็นคนยึดติดกับสถานการณ์ภายนอก หยิ่งยโส ไร้ความปรานี และนำไปสู่ความทุกข์

การรับรู้ที่ไม่ถูกต้องนี้ยังปรากฏในบทละครเรื่อง A Woman of No Importance โดยอิลลิงเวิร์ธมีมุมมองชีวิตที่ว่า ความพอประมาณเป็นสิ่งเลวร้าย คนเราต้องมีให้มากที่สุด (Oscar Wilde, 2000, p.259) ซึ่งการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกส่วนตัวว่าถูกหรือไม่ถูก โดยที่ไม่มองสิ่งต่าง ๆ ให้ชัดเจน นำเขาไปสู่วิถีชีวิตแบบสุขนิยม บริโภคนิยม และสุดท้ายการที่เขามีอคติต่อความพอประมาณ เขาจึงไม่รู้จักยับยั้งตัวเองและลงเอยด้วยการเป็นคนที่ไม่มีใครต้องการ (Oscar Wilde, 2000, p.278)

การรับรู้ที่ไม่ถูกต้องปรากฏในเรื่อง The Picture of Dorian Gray เช่นกัน โดยตัวละครหลักในเรื่องมองว่า มารยาทมีความสำคัญมากกว่าศีลธรรม กล่าวคือ คนเราจะต้องมีภาพลักษณ์ที่ดูดีไว้ก่อน เช่นโดเรียนที่แม้จะไร้ศีลธรรมแต่ก็เป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะเขามีภาพลักษณ์ที่ดูดีนั่นเอง แต่สุดท้ายด้วยการที่โดเรียนหลงเชื่อคำพูดของคนอื่น โดยที่ไม่รับรู้ความเป็นจริง จึงทำให้เขาลงมือกระทำการโดยไม่สนใจเรื่องศีลธรรม ทำให้จิตวิญญาณของเขาเสื่อมถอยลงเรื่อย ๆ กระทั่งในท้ายที่สุดก็ทำลายชีวิตตัวเอง

เพื่อป้องกันไม่ให้จิตวิญญาณเสื่อมถอย คนเราจึงต้องควบคุมการรับรู้ให้ถูกต้อง ไม่รับรู้เฉพาะสภาพภายนอกที่เกิดขึ้น เอาอคติหรือความรู้สึกปนกับสิ่งที่เกิดขึ้นประหนึ่งเป็นสิ่งเดียวกัน จากนั้นก็ตัดสินมันว่าดีหรือไม่ดี ซึ่งการตัดสินสิ่งต่าง ๆ จากจากความรู้สึกและอคตินี้ มีเพียงแค่สองทางคือ เขาชอบหรือไม่ชอบมัน หากชอบก็มองว่าดี หากไม่ชอบก็มองว่าเลว โดยที่ดีและเลวนั้นไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง แต่ขึ้นอยู่กับแต่ละคน ผลสุดท้ายก็จะนำไปสู่สภาวะโกลาหล (chaos) การรับรู้ที่ถูกต้องจึงไม่ใช่การตัดสินเหตุการณ์ด้วยอารมณ์หรืออคติ แต่ด้วยเหตุผลและความเข้าใจ และความเข้าใจนี้เกิดจากการมองเห็นเหตุการณ์อย่างทะลุปรุโปร่ง เช่น สังคมบริโภคนิยมในปัจจุบันที่โฆษณาสินค้ามากมาย ทำนองว่าจะสนองความสุขและชีวิตที่ดีให้ ซื้อเสื้อผ้าแบรนด์เนมใส่แล้วจะมีคุณค่า การรับรู้ที่ถูกต้องนั้นจะเข้าใจได้ว่า เสื้อผ้าราคาแพงที่ประดับตัวเองนั้นไม่ได้ทำให้คนเรามีคุณค่าขึ้นมาเลย แต่คุณค่าของคนอยู่ที่การกระทำหรือความยุติธรรมของเขาต่างหาก ดังนั้นการคิดว่าตัวเองจะดูดีขึ้นมาได้เพราะมีสิ่งของหรูหราใช้นั้น เป็นะการรับรู้ที่ไม่ถูกต้อง เพราะสิ่งของภายนอกเป็นคุณสมบัติของสิ่งของ ไม่ใช่ของคนที่สวมใส่หรือใช้งานมัน และสิ่งของภายนอกเหล่านั้นก็ไม่อาจประดับตัวตนหรือจิตวิญญาณของเราได้

ความเสื่อมถอยด้านการกระทำ

การกระทำที่ถูกต้องนั้น คนเราจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก และต้องมีความยุติธรรม เพราะผู้ที่ไม่ยุติธรรม สิ่งที่เขากระทำไปย่อมไม่เป็นผลดีต่อส่วนรวม ผลที่สุดย่อมทำให้เขา

ประสบสิ่งเลวร้ายจากการกระทำนั้น ในเมื่อธรรมชาติสากลประกอบคนเราขึ้นมาให้เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล และเหตุผลนี้จะบอกเราให้ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และไม่ทำร้ายกันและกัน ดังนั้นผู้ที่กระทำการละเมิดต่อเจตจำนงธรรมชาติ กล่าวคือไม่เกื้อกูลต่อผู้อื่น ไม่ซื่อสัตย์ และคิดแต่จะทำร้ายผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการต่อต้านธรรมชาติสากล ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิตที่ไม่ดีและจิตวิญญาณที่เสื่อมถอย

ดังที่ปรากฏใน The Picture of Dorian Grey โดยโดเรียนในตอนแรกนั้น เป็นเพียงเด็กหนุ่มคนหนึ่งที่มีความดีงาม มีความรับผิดชอบทางศีลธรรม บาปครั้งแรกที่เขากระทำ คือการเป็นต้นเหตุให้ซีบิล ฆ่าตัวตาย จิตวิญญาณของเขาจึงเริ่มเสื่อมถอยลง ที่เห็นได้จากภาพเหมือนของเขาที่เริ่มบิดเบี้ยว ต่อมาโดเรียนก็เริ่มกระทำการทุกอย่างเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตนเอง โดยที่ไม่สนใจส่วนรวมและผู้อื่น ไม่ยุติธรรม เสแสร้งหลอกลวง หน้าซื่อใจคด เห็นแก่ตัว โดเรียนหมกมุ่นกับสุขนิยม กลายเป็นคนที่ทำได้ทุกวิธีเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตัวเองต้องการ โดยที่ไม่คำนึงว่าสิ่งนั้นดีหรือเลว การค้นหาสิ่งสวยงามและความรื่นรมย์โดยที่ไม่สนใจศีลธรรมได้กัดกร่อนจิตวิญญาณของเขาที่ปรากฏชัดจากภาพที่น่าเกลียดน่ากลัวและเสื่อมถอยลงไปเรื่อย ๆ (Oscar Wilde, 2552, p.163)

การกระทำที่เสื่อมถอยยังปรากฏในบทละครเรื่อง A Woman of No Importance โดยลอร์ดอิลลิงเวิร์ธเป็นคนที่ภูมิใจในตัวเองสูง เชื่อว่าอะไรก็ตามที่เขาทำถูกต้องเสมอ เขาไม่ซื่อสัตย์และมักไม่รักษาคำพูดของตนเอง นึกถึงตัวเองมากกว่าสิ่งอื่นใดทั้งหมด ไม่เคยคิดถึงผู้อื่นเลย โดยเฉพาะกับคุณนายอาร์บัทนอทที่เขาทอดทิ้งไปอย่างไร้เยื่อใยตอนที่หล่อนตั้งครรภ์ลูกชายของเขา แม้ว่าลอร์ดอิลลิงเวิร์ธจะมีฐานะดี แต่การเป็นคนโกหกและทำตัวเลือดเย็น ใช้ชีวิตอย่างไม่ยุติธรรมนั่นเอง ในตอนท้ายของบทละครเรื่องนี้ เขาจึงกลายเป็น "คนที่ไม่สำคัญ" (Oscar Wilde, 2000 p.278) และไม่มีใครสนใจเขาอีกต่อไป

ในบทละครเรื่อง The Importance of Being Earnest การหลอกลวงคือสิ่งที่ปรากฏแทบจะตลอดเรื่อง โดยตัวละครหลักสองคนคืออัลเจอร์นอน และจอนห์ เวอร์ทิง พวกเขาต่างสร้างตัวตนปลอมขึ้นมาเพื่อปกปิดการกระทำของตนเอง หลีกหนีจากหน้าที่ แม้กระทั่งหลอกลวงคนที่ตัวเองรัก โดยอัลเจอร์นอนสร้างเพื่อนปลอมที่ไม่มีตัวตนอยู่จริงชื่อบาบูรี เพื่อเป็นข้ออ้างหลบหนีจากสังคม และใช้ชีวิตอย่างคนเจ้าสำราญ แต่ครั้งถูกจับได้ ทำให้พวกเขาสองคนตกอยู่ในความลำบาก ความลำบากนี้เป็นผลจากความเสื่อมถอยด้านการกระทำ เนื่องจากเขามีพฤติกรรมที่ไม่ยุติธรรม คือเสแสร้งหลอกลวงนั่นเอง

ในบทละครเรื่อง An Ideal Husband เซอร์โรเบิร์ต ชิลเทิร์น เป็นข้าราชการที่ประสบความสำเร็จจนถูกมองว่า เป็นสามีในอุดมคติและนักการเมืองแบบอย่าง แม้ว่าเขาจะประสบความสำเร็จในอาชีพและในชีวิตแต่งงานจนดูเหมือนไม่มีข้อบกพร่อง แต่เซอร์โรเบิร์ตกลับปกปิดอดีตอันด่างพร้อยไม่ให้คนอื่นรู้ โดยในวัยเยาว์นั้น เขามีความทะเยอทะยาน ไม่สนใจความยุติธรรม และส่วนรวม เขาขายความลับของรัฐบาล ซึ่งการคดโกงทุกจริตเพื่อความร่ำรวยของเซอร์โรเบิร์ตนี้ นำเขาไปสู่เรื่องอื้อฉาวและความทุกข์ทรมานของเขาเองในเวลาต่อมา

ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณจะเกิดขึ้นทันที เมื่อการกระทำของคนเรานั้นไม่ยุติธรรม และไม่ดีต่อส่วนรวม ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิตที่เสื่อมทรามและทุกข์ ในทางกลับกันเมื่อการกระทำของเราเป็นผลดีต่อองค์รวม สิ่งที่เราทำไปก็จะกลับมาดีต่อเราเองด้วยเช่นกัน เปรียบเหมือนกับต้นไม้ คนเราเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของต้นไม้ และเราก็ต้องทำงานร่วมกันเพื่อองค์รวมคือต้นไม้ ทุกส่วนของต้นไม้ล้วนมีความเชื่อมโยงและมีความสำคัญ หากส่วนใดของต้นไม้เสียหายก็จะส่งผลกระทบต่อทั้งต้นไม้ ในทางกลับกัน หากสิ่งใดดีต่อส่วนใดส่วนหนึ่งของต้นไม้ก็จะดีต่อทุกส่วนของต้นไม้ ดังนั้น หากสิ่งใดดีต่อสังคมหรือคนในสังคม สิ่งนั้นก็จะดีต่อตัวเราด้วย ส่วนสิ่งใดที่ไม่ดีต่อสังคมเช่น การเห็นแก่ผลประโยชน์ตัวเองเป็นที่ตั้ง หรือไม่ดีต่อคนในสังคมเช่น ไม่ยุติธรรม ชิงชังหรือทำร้ายผู้อื่น พฤติกรรมเช่นนี้มีแต่จะเป็นผลเสียกับตัวเองไปด้วย

ความเสื่อมถอยด้านความปรารถนา

ความเสื่อมถอยด้านความปรารถนานี้ จะเกิดขึ้นเมื่อคนเราปรารถนาในสิ่งที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง หรือไม่ปรารถนาในโชคชะตาของตนเอง แต่กลับต้องการให้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น หากสิ่งใดอยู่ในอำนาจของเรา กล่าวคือเป็นสิ่งที่เราทำอะไรกับมันได้ เช่นนั้นเราก็ควรทำให้ดีที่สุด แต่เมื่อเราต้องตกอยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้ายและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือทำอะไรกับมันได้แล้ว เช่นนี้เราควรควบคุมตนเอง เพื่อเตรียมพร้อมที่จะยอมรับความทุกข์ยากเหล่านั้น เรียนรู้ที่จะยอมรับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ไม่ต่อต้านหรือเรียกร้องให้มันเป็นอย่างอื่น

จิตวิญญาณของคนเราจะเสื่อมถอยในทันที เมื่อปรารถนาในสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากความเป็นจริงของธรรมชาติ ดังที่ปรากฏในเรื่อง The Picture of Dorian Grey โดยความปรารถนาของโดเรียนนั้น ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่สอดคล้องกับธรรมชาติ อีกทั้งโดเรียนยังกลัวธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงเช่น ความชราและความตายด้วย นอกจากไม่ยอมรับธรรมชาติ เขากลับต้องการให้เป็นอย่างอื่น กล่าวคือเขาปรารถนาที่จะคงความเยาว์วัยตลอดไป (Oscar Wilde, 2552, p.57) อีกทั้งโดเรียนยังปรารถนาให้ทุกอย่างเป็นไปอย่างที่ตัวเองต้องการด้วย ซึ่งความปรารถนาที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงนี้ ทำให้จิตวิญญาณของเขาขัดแย้งกับธรรมชาติ ผลที่สุดจึงทำให้จิตวิญญาณของเขาเสื่อมถอยนั่นเอง

ความเสื่อมถอยด้านความปรารถนานี้ยังปรากฏในบทละครเรื่อง An Ideal Husband โดยเซอร์โรเบิร์ต ไม่ยอมรับอดีตอันด่างพร้อยของตนเอง และปรารถนาให้อดีตของตัวเองหายไป แม้ว่าเขาจะพยายามปกปิดและหลีกหนีจากอดีต แต่อดีตก็เหมือนกับเงาที่ไม่อาจหนีจากเจ้าของ และไม่ว่าเขาจะร่ำรวยเพียงใด เขาไม่ก็อาจซื้ออดีตกลับคืน (Oscar Wilde,2000, p.297) นอกเสียจากว่าเขาจะต้องยอมรับมัน และไม่ต้องการให้มันเป็นอย่างอื่น แต่การที่เซอร์โรเบิร์ตต้องการให้อดีตอันด่างพร้อยของตนเองเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นนั่นเอง ผลจึงทำให้เขาเป็นทุกข์ และความทุกข์นี้ของเขาก็เกิดจากความเสื่อมถอยด้านความปรารถนา โดยปรารถนาให้ธรรมชาติเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ซึ่งทำให้จิตวิญญาณของตัวเองเกิดความขัดแย้งและไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ

ทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หากเป็นสิ่งที่คนเราไม่สามารถทำอะไรกับมันได้แล้ว การน้อมรับมันด้วยความยินดี ถือเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด การต่อต้านมัน และต้องการให้มันเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น มีแต่จะทำให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านั้นเลวร้ายลงกว่าเดิมเท่านั้นเอง คนที่ทุกข์ทรมานมากกว่าคนอื่น ไม่ใช่เพราะเขาประสบกับเหตุการณ์ที่เลวร้ายกว่าคนอื่นแต่อย่างใดเลย หากเป็นเพราะว่าทุกครั้งที่เขาประสบกับเหตุการณ์ใดแล้ว เขากลับไม่ยอมรับมัน ต้องการให้มันเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น มีคำอุปมาไว้ ดุจสุนัขที่ถูกลากด้วยเกวียน คนฉลาดเหมือนกับสุนัขที่เมื่อรู้ตัวว่าถูกลากด้วยเกวียน ก็ยอมรับสภาพความเป็นจริงของตัวเอง พร้อมกับวิ่งเต้นไปมาอย่างสนุกสนาน ทำให้การเดินทางเป็นไปอย่างราบรื่น แต่ในทางกลับกัน คนเขลาก็เหมือนสุนัขที่เมื่อรู้ตัวว่าถูกเกวียนลาก ก็ไม่ยอมรับมัน ต่อต้านเกวียนจนทุกข์ทรมาน แต่สุดท้ายพบว่าตัวเองยังต้องถูกลากด้วยเกวียนอยู่ดี สุนัขที่ต่อต้านเกวียนนี้เอง ที่เขาเรียกว่าคนที่ต่อต้านโชคชะตา ไม่ยอมรับความเป็นจริงของธรรมชาติ

อิสรภาพของจิตวิญญาณจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อคนเรารู้ว่า มีสองสิ่งในโลกนี้ คือสิ่งที่อยู่ในการควบคุมและไม่อยู่ในการควบคุม สนใจแต่สิ่งที่อยู่ในการควบคุมและวางเฉยต่อทุกสิ่งที่ไม่ได้อยู่ในการควบคุม สิ่งที่ไม่ได้อยู่ในการควบคุม เช่น ร่างกาย ทรัพย์สิน พฤติกรรมของผู้อื่น และเหตุการณ์ภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อการกระทำของเรา ส่วนสิ่งที่อยู่ในการควบคุมของเรานั้น มีเพียงการรับรู้ การกระทำ และความปรารถนา ดังนั้นเราพึงสนใจแต่สิ่งที่อยู่ในการควบคุมเหล่านี้

ทุกวันนี้สิ่งที่ทำให้จิตวิญญาณเสื่อมถอยและเป็นทุกข์กันนั้น เพราะสนใจแต่สิ่งที่อยู่นอกเหนือการควบคุม และละลายต่อสิ่งที่อยู่ในการควบคุมไป เช่นคนที่ไม่สนใจการรับรู้ มองสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยอารมณ์และอคติของตนเอง เหมือนนางเชฟลีย์ที่มองทุกอย่างด้วยอคติของตัวเอง เห็นว่าศีลธรรมไม่มีอยู่จริง ด้วยการรับรู้ที่ไม่ถูกต้องนี้นำหล่อนไปสู่วิถีชีวิตแบบบริโภคนิยม มีอคติต่อความพอประมาณ ไม่รู้จักควบคุมตัวเองและลงเอยด้วยชีวิตที่เสื่อมทรามและถูกทุกคนรังเกียจ หรือผู้ที่ไม่สนใจการกระทำของตนเอง จึงทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่สนใจความยุติธรรม เอาเปรียบและทำร้ายผู้อื่น อย่างลอร์ดอิลลิงเวิร์ธ ใช้ชีวิตแบบอยุติธรรม เห็นแก่ตัว สุดท้ายจึงกลายเป็นคนที่ไม่มีใครต้องการ หรือผู้ที่ไม่สนใจความปรารถนา ต้องการให้ทุกอย่างเป็นไปตามใจตัวเอง แทนที่จะปรารถนาให้ทุกอย่างเกิดขึ้นตามที่มันควรจะเกิด เหมือนกับโดเรียน เกรย์ หลังจากเหตุการณ์ไม่เป็นไปอย่างที่ต้องการแล้ว จึงรู้สึกผิดหวังและไม่พอใจกับมัน หรืออีกทางหนึ่งคือไม่ยอมรับเหตุการณ์ด้านลบในชีวิต เหมือนเซอร์โรเบิร์ต จึงหาทางลบล้างข้อผิดพลาดของตัวเอง เสียใจและคร่ำครวญถึงชะตากรรมอันเลวร้ายที่เกิดขึ้น คอยแต่คาดหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยน ซึ่งเป็นความปรารถนาที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ผลจึงทำให้เขาเป็นทุกข์

สรุป

ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณคือการการใช้ชีวิตอย่างไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งก็คือไม่อยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผลที่ถูกต้อง ผลที่สุดจึงไม่ปฏิบัติตามคุณธรรม ตามทัศนะของมาร์คุสความเสื่อมถอยเกิดขึ้นโดย ไม่ควบคุมการรับรู้ให้ถูกต้อง ไม่กำกับการกระทำอย่างยุติธรรม และไม่ตั้งความปรารถนาที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ

การรับรู้ที่ไม่ถูกต้องนั้น คือรับรู้ทุกสิ่งตามอคติของตนเอง ผ่านกรอบที่ถูกผิดเบือนไป ไม่รับรู้ตามสภาวะอย่างที่มันเป็น เอาการรับรู้ไปยึดอยู่กับวัตถุภายนอกที่ประหนึ่งเป็นภาพลวงตาที่สวยงาม เหตุผลจึงถูกผิดเบือนด้วยตัณหา คิดแต่เรื่องที่ไม่ยุติธรรมที่เป็นการทำลายล้างผู้อื่น

กระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง คือการกระทำที่มุ่งไปยังผลประโยชน์ของตนเองโดยที่ไม่สนใจความเป็นไปของส่วนรวมหรือสังคมว่าจะเป็นอย่างไร ไม่สนใจผู้อื่นที่เป็นเหมือนกับส่วนหนึ่งของส่วนรวม กระทำการที่ไม่ยุติธรรม จอมปลอม และไม่เป็นผลดีต่อคนอื่นและต่อสังคมเหล่านี้ ล้วนเป็นไปในทางของความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณ

การปรารถนาในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ คือปรารถนาให้ตัวเองไม่แก่ชรา ให้ทุกอย่างเป็นอย่างที่ใจต้องการ แทนที่จะตั้งความปรารถนาให้คล้องกับธรรมชาติ โดยปรารถนาให้ทุกอย่างเกิดขึ้นตามที่มันควรจะเกิด ซึ่งความปรารถนาที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ท้ายที่สุดแล้วจะนำคนเราไปความสู่ความไม่พึงพอใจกับตัวเอง รู้สึกชิงชังและเป็นทุกข์

เอกสารอ้างอิง

ออเรลิอุส มาร์คุส. (2558). *Meditations [เมื่อจักรพรรดิพินิจชีวิต]* (ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย, ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์โอ้มายก้อด.

ไวลด์ ออสการ์. (2009). *The Picture of Dorian Gray [ภาพวาดโดเรียน เกรย์]* (กิตติวรรณ ซิมตระการ ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 3). ฟรีฟอร์มสำนักพิมพ์.

แฮรารี ยูวัล โนอาห์. (2561). *Sapiens [เซเปียนส์ ประวัติย่อมนุษยชาติ]* (นำชัย ชีววิวรรธน์ ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์ยิปยี.

เลียวนาร์ด แอนนี่. (2555). *The Story of Stuff [เรื่องเล่าของข้าวของ]* (พลอยแสง เอกญาติ ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์มติชน.

Aurelius, M. (2002). *Meditations* (1st ed.). Modern library.

Aurelius, M. (2020). *Meditations* (1st ed.). Harper Collins Publishers.

Epictetus. (2008). *Discourses and Selected Writings* (2nd ed.). Penguin Classics.

Hadot, P. (2001). *The Inner Citadel: The Meditations of Marcus Aurelius* (1st ed.). Harvard University Press.

Hartpole, Edward William Lecky. (1955). *History of European Morals: From Augustus to Charlemagne* (1st ed.). George Braziller.

Irvine, William B. (2009). *A Guide to the Good Life: The Ancient Art of Stoic Joy* (1st ed.). Oxford University Press.

Oates, Whitney J. (1940. *The Stoic and Epicurean Philosophy: The Complete Extant Writing of Epicurus, Epictetus, Lucretius, Marcus Aurelius* (1st ed.). Random House.

Reeve, C. D. C., & Patrick L. M. (2006). *Introductory Reading in Ancient Greek and Roman Philosophy* (1st ed.). Hackett Print.

Wilde, O. (2000). *The Picture of Dorian Gray* (Limited ed.). Wordsworth.

Wilde, O. (2000). *The Plays of Oscar Wilde* (Limited ed.). Wordsworth.